

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

ВЕПРИЦЬКИЙ Роман Сергійович - кандидат юридичних наук, здобувач
Харківського національного університету внутрішніх справ

В статті розглядається поняття і зміст заходів протидії злочинності, аналізуються різні підходи до визначення цього поняття, і пропонується авторське визначення поняття «заходи протидії злочинності».

Ключові слова: протиправна поведінка, правопорушення, протидія злочинності, правоохоронні органи, суб'єкти протидії злочинності, суспільна небезпека.

В основі будь-якого правопорушення лежить протиправна поведінка. Протиправна поведінка здійснюється всупереч правовим нормам, порушує суспільні відносини, завдає або здатна спричинити шкоду правам та інтересам громадян, суспільству, державі. Протиправна поведінка може проявлятися як у діях, так і в бездіяльності. Протиправна поведінка, яка здійснюється всупереч правовим нормам та завдає шкоди суспільству, визначається як правопорушення. Отже, «правопорушення – це суспільно небезпечне, протиправне, винне діяння деліктоздатного суб'єкта, за яке чинний закон передбачає юридичну відповідальність»¹. Протиправні дії, які зумовлюють протиправну поведінку чітко сформульовані в чинних правових нормах, на відміну від правомірних дій, які можуть бути безпосередньо передбачені нормами права, а можуть бути передбачені загальним «духом закону», правопорядку, моралі.

¹ Міжнародна поліцейська академія. Київ. 2003р. Вид. дім ЮрінЕ т. 1 ст. 901 (1230 ст.).

лю. Правопорушення полягає в сукупності передбачених законом певних юридичних ознак діяння, при наявності яких його можна віднести до того чи іншого складу правопорушення. За галузями права розрізняються кримінальні, адміністративні, цивільні, фінансові, трудові та інші правопорушення.

Для всіх видів правопорушень притаманні певні ознаки, а саме: а) суспільна небезпека, б) протиправність, в) винність особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, г) деліктоздатність суб'єкта правопорушення, д) наявність юридичної норми, яка передбачає відповідальність за протиправне діяння. Залежно від міри суспільної небезпеки правопорушення поділяють на злочини та проступки.

Ст. 91 КПК України передбачає, що у кримінальному провадженні підлягають доказуванню:

- 1) подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення);
- 2) винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма, вина, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення;
- 3) вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат;
- 4) обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують

особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження;

5) обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності².

Стан злочинності, характерні її особливості, специфіка умов і причин, що сприяють вчиненню правопорушень у кожному регіоні різні і вони залежать як від місцевих обставин, так і загальнодержавних, які взаємопов'язані між собою. Так до загальнодержавних можна віднести криміналізацію суспільства, яка в різних регіонах має різний ступінь, криза платежів, політичне протистояння, падіння життєвого рівня частини населення, неефективність валютно-фінансового регулювання та економічних відносин, міжрегіональні диспропорції в економічному розвитку; високий рівень «тіньової» економіки; падіння виробництва, руйнування окремих галузей промисловості; структурно-технологічна незбалансованість економіки; зростаючі проблеми забезпечення житлом; затримки виплат заробітної плати, пенсій та соціальних виплат; недосконале правове регулювання окремих сфер суспільного життя.

«В умовах побудови сучасної правової держави проблеми захисту її громадян від злочинних посягань, а також протидії спробам криміналізації суспільства, нейтралізації негативних соціальних тенденцій набувають першочергового значення. У цьому контексті особливо гострими є питання протидії злочинності, запобігання злочинам та іншим правопорушенням, профілактичної роботи з населенням»³.

Протидія злочинності розуміється як предметно існуюча система соціальних заходів, які мають виконуватись органами держаної виконавчої влади, спеціалізованими правоохоронними органами і фор-

муваннями громадськості та окремими громадянами, застосовуючи чинне законодавство, міжнародні правові норми в сфері боротьби зі злочинністю, практичний досвід і досягнення науки.

«Попереджувальна діяльність надзвичайно різноманітна, що відображається передусім у спеціальній термінології. Крім категорії попередження злочинів, що застосовується для визначення родового поняття, використовуються також «профілактика», «запобігання», «припинення». На жаль, дотепер у кримінологічній літературі відсутнє жодне концептуальне розуміння відповідних понять та їх співвідношення. Тривалі дискусії, безсумнівно, породжували і дедалі породжують відому плутанину, а в ряді випадків істотні протиріччя щодо вирішення проблем попередження злочинів»⁴. На використання у кримінологічній літературі досить широкого понятійного апарату, що характеризує процес впливу на злочинність вказує і Д.О. Назаренко, який зазначає, що порівняльний лексико-семантичний аналіз понять «попередження», «запобігання», «протидія» показів, що вони, говорячи мовою логіки, не є ані тотожними поняттями, ані альтернативними (що виключають одне одного), а виступають поняттями, що частково пересікаються і визначають єдине ціле⁵.

В останній час найбільш поширеного вживання як в правових актах, так і в юридичній літературі набув термін «протидія злочинності». Саме цей термін використовується, наприклад, у Законі України «Про протидію торгівлі людьми»⁶, відомими вченими – кримінологами О.М. Бандуркою та Л.М. Давиденком⁷, А.А. Митрофаном

² Кримінальний процесуальний кодекс України. Харків. «Фоліо», 2013 ст. 43.

³ О.М. Бандурка. Концепція програми попередження злочинів в Харківській області на 2010-2015 роки. (Попередження злочинів суб'єктами оперативно-розшукової діяльності. Харків. ХНУВС. 2010 р. ст. ст. 9 (248с.).

⁴ Кримінологія. Підручник. За заг. редакцією Джузи О.М. Київ. Юрінком інтер. 2012. ст. 107 (474 ст.).

⁵ Назаренко Д.О. Кримінологічний аналіз та протидія фоновим для злочинності явищам. Монографія. Харків. ХНУВС. 2013 р. ст. 326 (523 ст.).

⁶ Закон України «Про протидію торгівлі людьми». Відомості Верховної Ради України р. № ст.

⁷ Бандурка А.М., Давиденко Л.М. Противодействие преступности: война терминов, понятие, общая характеристика (Право і безпека. Харків 2004 № 33. С. 7-11).

АНОТАЦІЯ

У статті розглядаються поняття та зміст заходів протидії злочинності, аналізуються різні підходи до визначення цього поняття та пропонується авторське визначення поняття «протидії злочинності».

вим⁸, В.М. Поповичем⁹, О.М. Литвиновим, І.Г. Богатирьовим¹⁰ та інші.

Протидія злочинності реалізується через систему соціальних і спеціальних заходів, спрямованих на усунення причин і умов, які сприяють вчиненню протиправних діянь, які вже мають місце, або готуються чи вже почалися, виявленні винних осіб та притягненні їх до відповідальності. Протидія полягає не тільки у попередній діяльності з попередження злочинності, а в конкретних примусових заходах впливу на відповідних суб'єктів у процесі здійснення ними злочинної діяльності, а також у профілактичних заходах усунення наслідків злочинних діянь. Блага А.Б., Богатирьов Л.М. та інші автори розглядають протидію злочинності як особливий комплексний, багаторівневий об'єкт соціального управління, який складає різноманітна за формами діяльність відповідних суб'єктів (державних, недержавних органів, установ, громадських формувань та окремих громадян), які взаємодіють у вигляді системи різнорідних заходів, спрямованих на пошук шляхів, засобів та інших можливостей ефективного впливу на злочинність з метою зниження інтенсивності процесів детермінації зло-

чинності на усіх рівнях, нейтралізації дії її причин та умов для обмеження кількості злочинних проявів до соціально толерантного рівня¹¹.

У злочинності проявляється соціальна закономірність, яка призводить до неминучого «вирішення частиною населення своїх проблем з винним порушенням кримінальної заборони»¹².

Суб'єкти протидії злочинності у виробленні заходів протидії мають виходити з того, що злочинність як явище соціально-негативного характеру обумовлюється багатьма факторами і зачіпає всі сфери суспільного життя.

Причинами і умовами високого рівня злочинності в регіонах і криміналізації суспільних відносин є не тільки негативні соціально-економічні фактори, а й нездатність протиставити таким факторам відповідну державну економічну, соціальну, правову політику і, як зазначає О.М. Бандурка¹³, необхідно розробити механізм її реалізації на рівні окремих регіонів, забезпечити належний правовий порядок регулювання суспільних відносин, організованість і погодженість функціонування всіх ланок системи державної влади, відповідальність державного апарату за прийняті рішення, у тому числі у сфері безпосереднього захисту прав і законних інтересів громадян від протиправних посягань, беззаконня і сваволі.

⁸ Митрофанов А.А. Основні напрямки кримінально-правової політики в Україні. Формування та реалізація. Одеса. ОдІВС 2004 Ст. 132.

⁹ Попович В.М. Теорія і практика детінізації економіки. Монографія. Ірпінь Академія Держ. податкової служби України 2001 Ст. 546 стор.

¹⁰ Богатирьов І.Г., Литвинов О.М. Кримінальна політика як наукова галузь у сфері протидії злочинності. / Вісник Кримінологічної асоціації України. Харків. ХНУВС. 2013 Ст. 6-12 (264 ст.).

¹¹ Кримінологія. Загальна частина. Навч. посібник. / Кол. авторів Блага А.Б., Богатирьов І.Г., Давиденко Л.М. та ін. за заг. ред. Бандурки О.М. Харків. Вид. ХНУВС 2011р. С. 176.

¹² А.И. Долгова. Преступность, ее организованность и криминальное общество. /Москва. Российская криминологическая ассоциация. 2003 С.7.

¹³ О.М. Бандурка. Концепція програми попередження злочинів в Харківській області на 2010-2015 роки/ Попередження злочинів суб'єктами оперативно-розшукової діяльності. Харків. ХНУВС. 2010.- С. 9. 1247 стр.